

Goran Švob (1947–2013) in memoriam

U Zagrebu je 18. travnja 2013. godine umro Goran Švob. Na jedinstven je način i snažno obilježio logiku i filozofiju u Hrvatskoj u posljednjoj četvrtini protekloga i početkom novoga stoljeća. On je u tom razdoblju jedan od nosivih stupova logike u sveučilišnome filozofskome obrazovanju i filozofskome životu općenito. Na Sveučilištu je u Zagrebu naraštaje studenata Filozofskoga fakulteta inicirao u posebnosti i ljepotu moderne logike i ujedno ih suočavao s u njoj sadržanim teškoćama i enigmama. Svojim je nastavnim i znanstvenim radom logiku u njezinu suvremenome obliku promicao kao pretpostavku i način suvremenoga filozofiranja.

Goran Švob rođen je 29. svibnja 1947. u Zagrebu. Evo podsjetnika na važnije trenutke i aspekte njegova životopisa. Filozofiju je i engleski diplomirao na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1971. godine, kada postaje i asistentom na istome fakultetu. Godine 1973–1974. na šestomjesečnome je usavršavanju u Oxfordu. Doktorirao je 1988. na Filozofskome fakultetu u Zagrebu obranom disertacije pod naslovom *Fregeovo pojmovno pismo i zasnivanje moderne logike*, koja je ujedno i osnova njegove knjige *Frege: pojmovno pismo*.¹ Nastavu logike kao i filozofije jezika na istome fakultetu drži od 1975. godine. Biran je za docenta 1989, a za izvanrednoga profesora 2001. godine. Spomenimo da je godine 1996. imenovan predsjednikom Znanstvenoga savjeta za Institut za filozofiju u Zagrebu za tada otvoren novi krug istraživačkih programa i tema (koji je završen 2002). Sam je bio voditelj istraživačkih tema i projekata *Fregeova logika i filozofija matematike* (1996–2002), *Frege i suvremene logičko-filozofske kontroverzije* (2002–2005) i *Logika, univerzalni jezik i filozofija jezika* (2007–2013). Sudjelovao je na znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu te gostovao, primjerice, na sveučilištima u Beču, Münchenu, Bejingu, Tokiju, Sapporou i Kyotou. Objavljivao je u časopisima *Praxis*, *Filozofska istraživanja*, *SOL* i *Acta Analytica* kao i u zbornicima radova. Knjiga *Od slike do igre* objavljena mu je 2009. godine u Zagrebu, sadržavajući, uz ranije objavljene članke i prijevode članaka na hrvatski, i novonapisano poglavlje »Od Leibniza do Kinex«, koje na gotovo stotinu stranica svjedoči o njegovoj profesionalnoj i širokoj kulturološkoj zainteresiranosti i udubljenosti

---

¹ Goran Švob, *Frege: pojmovno pismo* (Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije; Naprijed, 1992).

u kinesku tradiciju i njezinu povezanost sa Zapadom, sve dakako u tijesnoj vezi s logikom i jezikom.²

Goran Švob jedan je od nekolicine filozofa koji 1970-tih i 1980-tih godina u hrvatskome akademskome okružju u filozofiju uvode i ugrađuju modernu logiku. U svojim člancima programatski se zalaže za logičku verifikaciju filozofijskih postavaka, kroz dosljednu logičko-jezičnu analizu i propitivanje pojmova koji ga najviše zaokupljaju. Ujedno, od prvih se radova zalaže za utemeljenje logike u »sustavno i konzistentno razrađenoj teoriji značenja, suda i istine«, koja mora biti postavljena u »opći filozofski okvir«.³ Sukladno tomu Švobovi su članci doprinosi filozofiji logike i jezika, s intencijom jedinstvenoga logičko-filozofijskoga pristupa. Na taj je način, implicitno, Švob bitno ukorijenjen u hrvatskoj tradiciji filozofijske logike. Primjerice, Petrasova *Teorija suda* (Zagreb 1935, svojedobno na popisu literature iz Švobova logičkoga kolegija), jedno je od ključnih djela hrvatske filozofije i filozofijske logike dvadesetoga stoljeća. Ne samo da to djelo svjedoči o unutrašnjem prožimanju i jedinstvu logike i filozofije (na koju tradiciju nastavlja i Švob) nego je i Petrasovo shvaćanje reforme logike, polazeći od četvrtoga, voljnoga elementa suda, blizak srodnik Fregeove »tvrđnje« i njezina »performativnog« karaktera, koji su toliko zaokupljali Švoba.⁴ Uvjerenje o nerazdvoivosti logike (i »simbolične«) i filozofije (kao i isključenje psihologizma iz logike) izravno je pak naslijedio od Gaje Petrovića, iako je, s druge strane, bio krajnje skeptičan prema Petrovićevu aktivističkomu shvaćanju filozofije.⁵

Unutrašnja je povezanost logike i filozofije za Švoba toliko temeljna da se za njega filozofijska logika tek uvjetno može držati posebnom podgranom logike. Prema Švobu »filozofski (u najmanju ruku: semantički) motivi« prisutni su »već na početku« te »premda se logičar u svojim istraživanjima često služi čisto matematičkim sredstvima <...> centralni logički problemi ostaju neodvojivi od pojmova istine, valjanosti, logičkog slijeda, a time i tradicionalnih *filozofskih* problema«.⁶ Švob se usredotočio na neke od temeljnih logičko-filozofijskih pojmova i problema, i s karakterističnim je oprezom, ozbiljnošću i temeljitošću nastojao doći do dublje spoznaje o njima.

² Goran Švob, *Od slike do igre: ogledi o logici i o filozofiji jezika* (Zagreb: ArTresor, 2009).

³ Goran Švob, »O nekim pretpostavkama polivalentne logike«, *Praxis* 9 (1972) 3–4, pp. 555–561.

⁴ Vidi »O tvrđnji i znaku asercije«, *Praxis* 11 (1974) 3–5, pp. 357–375; »The heritage of Frege's *Begriffsschrift*«, *Acta Analytica* 25 (2000), pp. 61–82 (oboje također u knjizi *Od slike do igre*).

⁵ Vidi »Gajo Petrović kao logičar«, u: Lino Veljak (ur.), *Gajo Petrović – čovjek i filozof* (Zagreb: FF Press, 2008), pp. 43–47.

⁶ Švob, *Frege: pojmovno pismo*, pp. 15, 11.

Švob je suzdržan prema neklasičnim logikama, kao što su primjerice više-vrijednosne (usp. »O nekim pretpostavkama polivalentne logike«, v. ovdje bilj. 3) ili deontična logika.⁷ No s druge strane, upravo ga je inzistiranje na jedinstvu logike i filozofije, osobito filozofije jezika, i udubljivanje u logičko-filozofske pojmove nerijetko vodilo do nestandardnih stavova. Primjerice, Švob zagovara neklasični pojam istovjetnosti – dovodi u pitanje pojam istovjetnosti kao samoistovjetnosti predmeta te polazeći od Fregeova *Pojmopisa* i Wittgensteina drži da istovjetnost uključuje imenovanje i znanje, dok je samoistovjetnost tek »degenerirani slučaj« istovjetnosti.⁸

Općenito, Švob pronalazi neke ključne momente u ranoj (donekle zapostavljenoj) Fregeovoj logičkoj filozofiji, na koje želi upozoriti (prve naznake shvaćanja rečenica kao imena te istinitosnih vrijednosti kao rečenicama označenih predmeta) ili ih čak reafirmirati (performativnost tvrdnje; jasne naznake, kako Švob tumači, nerelacijskoga shvaćanja istovjetnosti). Posebna usredotočenost na ranoga Fregea kao važne dionice povijesti logike utemeljena je u Švobovu stavu o relevantnosti povijesti za logiku i ujedno u njegovu jasnom razgraničavanju povijesti logike od sustavnoga rješavanja logičkih pitanja.⁹

Oprez i temeljitost kojima Švob pristupa logici i filozofiji očiti su u svakome njegovu radu. Spomenimo, primjerice, otvaranje i detaljnu analizu pitanja uz Fregeovu »tvrdnju« i znak tvrdnje (s karakteristično unesenom skeptičnom komponentom), ili pak njegov gotovo »kulturni« članak o logičkim antinomijama, koji, nakon detaljne logičko-filozofijske analize, opet karakteristično, završava suzdržano – neko prirodno rješenje logičkih antinomija najvjerojatnije ne postoji – to jest, da to kažemo u sinološkoj analogiji, takvo je rješenje, izgleda, tek traženi, no ipak neopstojeći »kineski ključ«.¹⁰

Švob logiku postavlja usko uz filozofiju jezika. Zapravo, jezik je uz logiku drugi i možda jednako bitan Švobov motiv. Izvrstan poznavatelj engleskoga jezika¹¹ i, posebno, kineskoga i japanskoga jezika, Švob je u mogućnosti kompetentno i dubinski povezati naravni jezik i formaliziranu logiku, što bitno obilježava njegov pristup i filozofiju.

Ozbiljnost, suzdržanost, dobronamjernost i, s druge strane i komplementarno tomu, izravnost, otvorenost te kombinacija duhovitosti i ironije obilježili su

⁷ Vidi, Švob, *Frege: Pojmovno pismo*, p. 13.

⁸ Goran Švob, »Is Identity a Relation?«, u: Peter Kampits, Anja Weiberg (hrsg.), *Angewandte Ethik* (Wien: öbv & hpt, 1999), pp. 51–59; prijevod u: Švob, *Od slike do igre*, pp. 125–142.

⁹ Vidi Švob, »The heritage of Frege's *Begriffsschrift*«, p. 81.

¹⁰ Vidi Švob, »Ima li danas logičkih antinomija?«, *Filozofska istraživanja* 3 (1985), pp. 527–541; također u: Švob, *Od slike do igre*, pp. 93–124.

¹¹ Primjerice, prevoditelj je knjige: Thomas Burton Bottomore, *Sociologija kao društvena kritika* (Zagreb: Naprijed, 1977).

Švobovo djelo i osobnost. Njegova duhovitost i ironičnost osobito su se odnosile na »duboku« filozofiju bez logičke legitimacije, a oprez i suzdržanost na složenost i, često, skrivenost veza i aspekta logičkih i filozofijskih pojmova. Ovo je potonje vezano i uz ozbiljnost i, katkad, dramatičnost logičkoga posla, kako ih je Goran Švob znao studentima zorno dočarati na primjeru Fregeove izgradnje, a zatim urušenja (po Russellovu otkriću antinomije) sustava iz *Grundgesetze*.

Odlaskom Gorana Švoba suočeni smo s velikim gubitkom. No ostao je jedan prijeđen put i snažan trag koji omogućuje i poziva na daljnje istraživanje logičko-filozofskih vidika.

Srećko Kovač